

ΜΙΑ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟ – ΤΣΕΧΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η πρώτη επίσημη επαφή Ελλήνων και Τσέχων καταγράφεται τον 9^ο αιώνα και σχετίζεται με την αποστολή των αδελφών Κύριλλου (κατά κόσμον Κωνσταντίνου) και Μεθόδιου στη Μεγάλη Μοραβία το 863. Η αναφορά της αποστολής των δύο **ισαποστόλων** γίνεται εδώ καθώς οι Έλληνες θεωρούνται κληρονόμοι του βυζαντινού πολιτισμού οι δε Τσέχοι κληρονόμοι της Μεγάλης Μοραβίας. Η ελληνική καταγωγή των «δύο ιεραποστόλων των Σλάβων» **αμφισβητείται** σταθερά από τις ηγεσίες της Σόφιας των Σκοπίων, οι οποίες συνδέουν την έναρξη των τσεχο-βουλγαρικών ή αντίστοιχα των τσεχο-μακεδονικών σχέσεων ακριβώς με τον ερχομό του Κύριλλου και του Μεθόδιου στη Μεγάλη Μοραβία. Για παράδειγμα στο Δήμο Μικουλτσίτσε της νοτιοανατολικής Μοραβίας, όπου βρέθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα της εποχής της Μεγάλης Μοραβίας, υπάρχουν τα αγάλματα των δυο ισαποστόλων, τα οποία αποτελούν δώρο της βουλγαρικής κυβέρνησης.

Το όνομα «Μεγάλη Μοραβία» το βρίσκουμε για πρώτη φορά στο έργο του βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου του Πορφυρογέννητου (905-959). Σύμφωνα με την βυζαντινολόγο Ρούζενα Ντοστάλοβα το επίθετο «Μεγάλη» παραπέμπει στη «μεγάλη απόσταση» που χώριζε αυτό το κρατικό μόρφωμα από την πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Όσα η τσεχική ιστοριογραφία γνωρίζει για την περίπου εκατονταετή ιστορία της Μεγάλης Μοραβίας σχετίζεται με την αποστολή του Κύριλλου και του Μεθόδιου. Όπως γνωρίζουμε, οι δύο αδελφοί – μαθητές του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου - μετέφρασαν την Αγία Γραφή στη σλαβική γλώσσα και πρώτοι αυτοί δίδαξαν στους Σλάβους γραφή και ανάγνωση βάσει της κυριλλικής γραφής, την οποία στη συνέχεια οι πρόγονοι των σημερινών Τσέχων την απέβαλαν υιοθετώντας από τον 10^ο αιώνα το λατινικό αλφάβητο.

Οι μαθητές των δύο ιεραποστόλων διέδωσαν την κυριλλική γραφή σταδιακά στους Σλάβους των Βαλκανίων κι έτσι τα «κυριλλικά» εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα σε άλλες σλαβικές χώρες, όπως η Βουλγαρία, η Σερβία, η Ουκρανία και η Ρωσία. Οι Τσέχοι (και οι Σλοβάκοι) προκειμένου να τιμήσουν τη συνεισφορά των δύο ιεραποστόλων στην ανάπτυξη του πολιτισμού τους καθιέρωσαν την 5^η Ιουλίου ως εθνική εορτή. Η επέτειος αυτή, που παραδόξως καθιερώθηκε σύμφωνα με το καθολικό και όχι σύμφωνα με το ορθόδοξο εορτολόγιο, καθιερώθηκε ως «Ημέρα των δύο ιεραποστόλων των Σλάβων» και γιορτάζεται μια μέρα πριν την γιορτή του Τσέχου μάρτυρα Γιαν Χους, ο οποίος στις 6 Ιουλίου 1415 παραδόθηκε ως «αιρετικός» στην πυρά. Το 1929 στη φημισμένη γέφυρα του Καρόλου αναγέρθηκε το πιο πρόσφατο σύμπλεγμα αγαλμάτων, το οποίο είναι αφιερωμένο στον Κύριλλο και το Μεθόδιο που εμφανίζονται περιστοιχισμένοι από τρεις αλληγορικές μορφές οι οποίες συμβολίζουν τις τρεις ιστορικές περιοχές που απαρτίζουν και τη σημερινή Τσεχία: Βοημία, Μοραβία και Σιλεσία.

Η επόμενη επαφή Τσέχων με τον ελλαδικό χώρο καταγράφεται την εποχή των Σταυροφοριών και σχετίζεται με την επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Τσεχία ο Φράγκος βασιλιάς της Κύπρου Πέτρος Λουϊζινιάν. Ο Πέτρος επισκέφτηκε την Πράγα το 1364 με σκοπό να εξασφαλίσει την υποστήριξη του Καρόλου του Δ΄ της δυναστείας των Λουξεμβούργων, παντοδύναμου τότε ηγέτη της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Την εποχή του Καρόλου πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας ήταν η Πράγα η οποία γνώρισε μια πρωτόγνωρη ακμή, καθώς εκείνη την εποχή διευρύνθηκε η έκτασή της, θεμελιώθηκε η γνωστή γέφυρα του Καρόλου, ιδρύθηκε το ομώνυμο Πανεπιστήμιο (1348) και ανεγέρθηκε ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Βίτου στο Κάστρο της Πράγας. Ο Κάρολος επιφύλαξε

θερμή υποδοχή στον Πέτρο Λουϊζιανό, τον οποίο πριν από την πύλη της Πράγας υποδέχτηκαν είκοσι χιλιάδες άτομα. Την επίσκεψη του Πέτρου στην Πράγα αποτύπωσε αργότερα ο ζωγράφος Μίκουλας Βούρμστερ στους τοίχους του παρεκκλησιού της Παναγίας στο γοτθικό Κάστρο Κάρλστέϊν, στο οποίο επί Καρόλου φυλάσσονταν ο θησαυρός της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Μια άλλη επιβεβαιωμένη επαφή Τσέχων και Βυζαντινών σχετίζεται με την προσπάθεια των Τσέχων μαθητών του μεταρρυθμιστή ιεροκήρυκα Γιαν Χους να αρχίσουν διάλογο με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως. Αντιπροσωπεία των Χουσιτών, το μεταρρυθμιστικό κίνημα των οποίων συντάραξε για δύο αιώνες όλο τον κεντροευρωπαϊκό χώρο, ήρθε την περίοδο 1426-1429 στην Κωνσταντινούπολη προκειμένου να συζητήσει τις θέσεις του νέου δόγματος με εκπροσώπους του Πατριαρχείου. Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ ο Παλαιολόγος συγκάλεσε σύνοδο ιεραρχών, στην οποία κεντρικό ρόλο διαδραμάτισε ο Μακάριος Μακρής, ηγούμενος της Μονής Παντοκράτορα, ο οποίος πρότεινε στους Τσέχους αντιπροσώπους να ενταχθούν στους κόλπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Από ορισμένες γραπτές πηγές γνωρίζουμε ότι ο ίδιος ο Γιαν Χους βρισκόταν σε επαφή με «Έλληνες» προκειμένου να δώσει ερμηνεία σε κάποιες δογματικές διαφορές που χώριζαν την Ορθόδοξη και την Καθολική Εκκλησία.

Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, όταν η επιρροή της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού έγινε αισθητή και στην Πράγα, ορισμένοι Τσέχοι διανοούμενοι προσπάθησαν να λάβουν γνώση των αρχαίων ελληνικών κειμένων. Πρώτος ο Βάτσλαβ Πίσετσκι μετέφρασε το 1512 από τα ελληνικά στα τσεχικά ένα κείμενο που αποδιδόταν στον Ισοκράτη, το οποίο εκτυπώθηκε για πρώτη φορά το 1586. Το 1537 ο γιατρός Γιαν Φραντς, από γνωστή οικογένεια της Πράγας, διέθεσε ένα αξιόλογο ποσό προκειμένου να βρεθεί λέκτορας των ελληνικών για να διδάξει την Ιλιάδα του Ομήρου στους φοιτητές του Πανεπιστημίου. Πρώτος δάσκαλος των ελληνικών στην τσεχική πρωτεύουσα έγινε ο Ματθαίος Κολλίνους, μαθητής του γνωστού Γερμανού ανθρωπιστή Φίλιππου Μελάγχθωνα. Η παράδοση διδασκαλίας των ελληνικών διατηρήθηκε στην τσεχική Παιδεία μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Από το 1556 τα τάγμα των Ιησουϊτών καθιέρωσε τη διδασκαλία των ελληνικών σε τακτική βάση στην εστία του Κλέμεντινιουμ. Μετά το θάνατο του Κολλίνους, την έδρα του στο Πανεπιστήμιο της Πράγας ανέλαβε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα ο καταγόμενος από τη Χίο λόγιος Ιάκωβος Παλαιολόγος, ο οποίος – αν και μοναχός καθολικού τάγματος – παντρεύτηκε με μια νεαρή κοπέλα από εύπορη οικογένεια της Πράγας. Στη μνήμη του Κολλίνους ανέγειρε επιτάφιο πλάκα από κοκκινόχρωμα μάρμαρο και σχετική επιγραφή γραμμένη στην ελληνική γλώσσα, η οποία διασώζεται μέχρι σήμερα στην κεντρική αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου του Καρόλου. Η πολυτάραχη ζωή του Ιάκωβου Παλαιολόγου ενέπνευσε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τον Έγκον Έρβιν Κις, γνωστό ως «φλογερό ρεπόρτερ» της Πράγας του Μεσοπολέμου, ο οποίος του αφιέρωσε ένα κεφάλαιο στη γνωστό συλλογή των διηγημάτων του *Pražský pitaval*.

Από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα καταγράφονται επίσης οι πρώτες επισκέψεις Τσέχων ταξιδιωτών σε ελλαδικές περιοχές. Το καλοκαίρι του 1598 ο Τσέχος ευγενής Κρύστοφ Χαράντ επισκέφτηκε τα ενετοκρατούμενα Ιόνια νησιά καθώς και την από το 1571 τουρκοκρατούμενη Κύπρο. Ο Χαράντ κατέγραψε τις εντυπώσεις του και τις εξέδωσε σε βιβλίο το 1608. Στο βιβλίο, μαζί με τις εθνογραφικές παρατηρήσεις, προβάλλεται επίσης η καταπίεση των Ελλήνων χριστιανών από τους Οθωμανούς. Την ίδια εποχή ο γνωστός Τσέχος χρονικογράφος Χάγιεκ τοποθετούσε την καταγωγή των Τσέχων στη σημερινή Κροατία, σε ένα χώρο κοντά στο κόσμο της αρχαιότητας, και με αρκετή

δόση φαντασίας ανήγαγε την καταγωγή των Τσέχων στον δικής του κατασκευής προπάτορα των Ελλήνων Γιαφετόφτσε Γιαβάνα.

Είναι γνωστό ότι την περίοδο της τουρκοκρατίας πολλοί Έλληνες κατέφυγαν σε διάφορες χώρες της Ευρώπης ιδρύοντας **κοινότητες**. Σήμερα διαθέτουμε **στοιχεία** για τη λειτουργία εύπορων ελληνικών κοινοτήτων σε διάφορες πόλεις της τότε Αυστρο-ουγγαρίας. Ωστόσο στην ίδια την Τσεχία δεν **τεκμηριώνεται** μέχρι τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η ύπαρξη ελληνικής κοινότητας. Καταγράφεται όμως η παρουσία αρκετών μεμονωμένων Ελλήνων που διήλθαν από την Τσεχία. Ένας από τους πρώτους Έλληνες που ήρθαν σε επαφή με τα τσεχικά γράμματα ήταν ο Γιώργος Ζαβιράς, πρόσφυγας εγκατεστημένος στην Ουγγαρία, ο οποίος στο δεύτερο ήμισυ του 18^{ου} αιώνα μετέφρασε στα ελληνικά το *Orbis Pictus* του Κομένιους. Το 1800 ο Ζαβιράς πραγματοποίησε περιηγήσεις σε αρκετές περιοχές της Τσεχίας τις οποίες στη συνέχεια κατέγραψε στο βιβλίο του «*Περιήγηση*». Από τις πόλεις που επισκέφτηκε ο Ζαβιράς στη Βοημία και τη Μοραβία αναφέρει το Ζνόιμο, τη Γιχλάβα, την Κούτνα Χόρα, το Κολίν, το Τέπλιτσε και φυσικά την Πράγα, στην οποία – μεταξύ άλλων - επισκέφτηκε τον τάφο του αστρονόμου Τύχο ντε Μπράχε που βρίσκεται στο γοτθικό ναό της Παναγίας της Τυν.

Είναι επίσης γνωστή η παραμονή του φαναριώτη ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας Αλέξανδρου Υψηλάντη, παππού του πρωτεργάτη της Φιλικής Εταιρείας. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ο πρεσβύτερος εξορίστηκε την περίοδο 1788-1791 στο Μπρνο. Μέχρι σήμερα στην πόλη υπάρχει η οδός Υψηλάντη. Ο εγγονός του Αλέξανδρος κατέφυγε επίσης στην Αυτοκρατορία των Αψβούργων αμέσως μετά την αποτυχία της επανάστασης του '21 στη Μολδοβλαχία. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ο νεώτερος φυλακίστηκε αρχικά στο φρούριο Μουκάτσεβο και στη συνέχεια στο στρατόπεδο Τερεζίν της Κεντρικής Τσεχίας. Το 1993 εκπρόσωποι των ελληνικών κοινοτήτων της Τσεχίας τοποθέτησαν έξω από ένα κελί τιμητική πλακέτα, ενώ ακριβώς στο διπλανό κελί άλλη μια πλακέτα υπενθυμίζει ότι στον ίδιο χώρο φυλακίστηκε ο Σέρβος φοιτητής Γκαβρίλο Πρίντσιπ, ο άνθρωπος που τον Ιούλιο του 1914 δολοφόνησε στην αγορά του Σεράγεβο τον Αρχιδούκα Φερδινάνδο δίνοντας την αφορμή για το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η επανάσταση του '21 είχε **μεγάλη απήχηση** στις τσεχικές εφημερίδες εκείνης της εποχής οι οποίες αν και **υπόκειντο σε λογοκρισία** δεν έκρυβαν τη συμπάθειά τους προς τους Έλληνες επαναστάτες. Η συμπάθεια των Τσέχων προς την ελληνική επανάσταση ασφαλώς σχετιζόνταν με το δικό τους όραμα εθνικής χειραφέτησης από την κηδεμονία των Αυστριακών. Με ιδιαίτερη συμπάθεια αντιμετώπισαν οι τσεχικές εφημερίδες και τα επαναστατικά κινήματα που σημειώθηκαν στην Κρήτη κατά το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα. Η εθνική αφύπνιση των Τσέχων συνοδεύτηκε από μια προσπάθεια καλλιέργειας και αναβίωσης του αρχαιοελληνικού ιδανικού της καλοκαγαθίας, ιδέα που υιοθετήθηκε και προωθήθηκε από την οργάνωση Σωματικής Αγωγής «Σοκόλ», την οποία ίδρυσε ο Μίροσλαβ Τυρς, καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας και Αισθητικής. Ο Μίροσλαβ Τυρς καλλιέργησε μεταξύ άλλων την ιδέα της αναβίωσης του πνεύματος των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων αρκετές δεκαετίες πριν τη διοργάνωση της πρώτης Ολυμπιάδας των Αθηνών το 1896. Σαν έτοιμοι από καιρό οι Τσέχοι εκπροσωπήθηκαν στην πρώτη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή με το δικό τους Πρόεδρο Γίρζι Γκούτα-Γιαρκόφσκι. Την ανεξάρτητη Ελλάδα προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα είχαν τη δυνατότητα να επισκεφθούν και αρκετοί σημαντικοί Τσέχοι διανοούμενοι εκείνης της εποχής, όπως ο Βίτιεσλαβ Χάλεκ και ο Γιαν Νερούντα, ο συγγραφέας από τον οποίο αργότερα δανείστηκε το όνομά του ο Χιλιανός ποιητής Πάμπλο Νερούντα.

Από την ανεξαρτησία της Τσεχοσλοβακίας μέχρι τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Στις σχέσεις της Τσεχοσλοβακίας, που ανεξαρτητοποιήθηκε στις 28 Οκτωβρίου 1918, με την Ελλάδα διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο οι αναμφίβολα σημαντικότερες προσωπικότητες εκείνης της περιόδου: ο πρώτος Πρόεδρος της ανεξάρτητης Τσεχοσλοβακίας Τόμας Γκέρυκ Μάσαρυκ και ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος. Οι δύο άνδρες συναντήθηκαν επανειλημμένα στις συνόδους των Παρισίων και των Βερσαλλιών κατά τις οποίες καθορίστηκαν τα νέα, διευρυμένα σύνορα των χωρών τους. Μάσαρυκ και Βενιζέλος ταίριαζαν τόσο φυσιογνωμικά όσο και πολιτικά, καθώς το συμφέρον και των δύο χωρών πρόκρινε τη συνεργασία τους για τη διατήρηση της ειρήνης σε ένα σύστημα συλλογικής ασφάλειας. Η πρώτη ελληνική Πρεσβεία στην Πράγα εγκαινίασε τη λειτουργία της στις 25 Μαΐου 1920, όταν ο πρέσβης Χαράλαμπος Σιμόπουλος επέδωσε τα διαπιστευτήριά του στον Τσέχο Πρόεδρο Μάσαρυκ. Η πρώτη τσεχοσλοβάκινη Πρεσβεία στην Αθήνα άρχισε να λειτουργεί δύο χρόνια αργότερα όταν ο πρώτος Πρέσβης Κάρελ Μετσίρζ επέδωσε στις 8 Απριλίου 1922 τα διαπιστευτήρια του στον βασιλιά Κωνσταντίνο. Μεταξύ των δύο χωρών υπογράφηκαν αρκετές **συμφωνίες διμερούς συνεργασίας** ενώ σημαντική πρόοδο σημείωσαν και οι διμερείς εμπορικές ανταλλαγές. Η Τσεχοσλοβακία προμηθευόταν σε τακτική βάση από την Ελλάδα καπνό, εισήγαγε ελληνικά κρασιά και σε μικρότερο βαθμό **εσπεριδοειδή**, ενώ η Τσεχοσλοβακία εξήγαγε στην Ελλάδα ορυκτά, ζάχαρη, υαλικά, τα γνωστά πορσελάνινα προϊόντα και σε μικρότερο βαθμό αυτοκίνητα, μηχανοκατασκευές ακόμα και όπλα για τις ανάγκες του ελληνικού στρατού.

Την περίοδο του μεσοπολέμου καταγράφηκε σημαντικό ενδιαφέρον τσεχοσλοβάκων διανοουμένων για τον αρχαιοελληνικό και βυζαντινό πολιτισμό, παράδειγμα από το 1929 άρχισε να εκδίδεται η επετηρίδα Byzantinoslavica η οποία εξακολουθεί να εκδίδεται μέχρι σήμερα. Αρκετοί Τσέχοι πανεπιστημιακοί έστρεψαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην αρχαία Ελλάδα και στην αρχαιοελληνική φιλολογία. Από τους κλασικούς φιλόλογους ξεχώρισε ο Φράντισεκ Νόβοτνι, από τους αρχαιολόγους ο Αντονίν Σαλάτς (με σημαντικές έρευνες στη Σαμοθράκη και στους Δελφούς), ενώ στη βυζαντινολογία διακρίθηκαν ο Γιάροσλαβ Μπίντλο και η Μιλάντα Παούλοβα. Στην ίδια περίοδο ανάγεται και η πολύμηνη παραμονή του συγγραφέα Νίκου Καζαντζάκη στο μικρό γερμανόφωνο χωριό Μπόζι Νταρ που βρίσκεται στη γερμανο-τσεχική μεθόριο. Εκεί ο Καζαντζάκης συνέγραψε το μεγαλύτερο τμήμα της «Οδύσειας», που αποτελεί το εκτενέστερο στιχουργικό έργο της ελληνικής γραμματείας. Ας σημειωθεί ότι ο Καζαντζάκης συνδέθηκε μεταπολεμικά με τον γνωστό Έλληνα μουσικοσυνθέτη Μπόχουσλαβ Μαρτίνου, ο οποίος βαθιά επηρεασμένος από το μυθιστόρημα «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» συνέθεσε το λιμπρέτο «Τα πάθη των Ελλήνων» που κατά καιρό έχει παρουσιαστεί σε αρκετές λυρικές σκηνές δυτικοευρωπαϊκών πόλεων και φυσικά της Πράγας. Τη σχέση του Μπόχουσλαβ Μαρτίνου με τον Νίκο Καζαντζάκη έχει καταγράψει σε νεώτερη μελέτη της η πανεπιστημιακός Ρούζενα Ντοστάλοβα. Ας σημειωθεί ότι σχεδόν το σύνολο των μυθιστορημάτων του Νίκου Καζαντζάκη έχει μεταφραστεί στην τσεχική γλώσσα και έτσι αποτελεί τον πλέον μεταφρασμένο Έλληνα συγγραφέα στην τσεχική γλώσσα. Οι Τσέχοι φίλοι της κληρονομιάς του Καζαντζάκη δραστηριοποιούνται από το 1997 υπό τη στέγη του τσεχικού παραρτήματος της «Εταιρείας Φίλων Νίκου Καζαντζάκη».

Από το 1945 μέχρι σήμερα

Μετά τον πόλεμο Τσεχοσλοβακία και Ελλάδα βρέθηκαν να ανήκουν σε δυο αντίπαλα ψυχροπολεμικά στρατόπεδα. Το 1946 η Ελλάδα επαναδραστηριοποίησε την πρεσβεία της στην Πράγα, δεν έπραξε όμως το ίδιο και η Τσεχοσλοβακία, οι διπλωμάτες της οποίας υποστήριξαν τις

εδαφικές διεκδικήσεις που πρόβαλε η τότε κομμουνιστική Βουλγαρία εις βάρος της Ελλάδας. Τον Μάρτιο της ίδιας χρονιάς έφτασε στην Πράγα ο Νίκος Ζαχαριάδης, ηγέτης του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) ο οποίος προπολεμικά ακόμα είχε παντρευτεί με την τσέχα κομμουνίστρια Μαρία Νοβάκοβα. Στην Πράγα ο Ζαχαριάδης παρακολούθησε το 8^ο συνέδριο του ΚΚ Τσεχοσλοβακίας το οποίο δυο χρόνια αργότερα (25 Φεβρουαρίου 1948) ανέλαβε τη μονοπωλιακή άσκηση της εξουσίας στη χώρα. Οι τσεχοσλοβάκοι κομμουνιστές άρχισαν από την άνοιξη του 1948 να αποστέλλουν μυστικά μεγάλες ποσότητες όπλων και πυρομαχικών στους αντάρτες του κομμουνιστικού Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ). Την ίδια εποχή άρχισαν να φτάνουν στην Τσεχοσλοβακία εκατοντάδες παιδιά από τις περιοχές που μαίνονταν ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος. Πρόκειται για τα παιδιά του λεγόμενου παιδομαζώματος, τα οποία έτυχαν θριαμβευτικής υποδοχής και υποδειγματικής φιλοξενίας από το νεότευκτο κομμουνιστικό καθεστώς. Τα παιδιά ελληνικής και σλαβομακεδονικής καταγωγής ξεπέρασαν το θέρους του 1949 τις 4.000 και φιλοξενήθηκαν σε παιδικούς σταθμούς που ως επί το πλείστον λειτούργησαν σε παλάτια που είχαν κατασχεθεί από αστικές οικογένειες Τσεχοσλοβάκων.

Από τις 29 Αυγούστου 1949, την ημέρα που στην Ελλάδα έληξαν οι πολεμικές επιχειρήσεις με ήττα του ΔΣΕ στην οροσειρά Γράμμος, άρχισαν να φτάνουν στην Τσεχοσλοβακία απανωτές αποστολές ενηλίκων πολιτικών προσφύγων από την Ελλάδα. Οι μισοί περίπου απ' αυτούς έφτασαν από την ελληνική κοινότητα Μπούλκες που λειτουργούσε νωρίτερα στη γιουγκοσλαβική Βοϊβοντίνια, ενώ οι άλλοι μισοί έφτασαν με καράβια που σάλπαραν από αλβανικά λιμάνια και μέσω Γιβραλτάρ τους αποβίβασαν σε πολωνικά λιμάνια. Οι Έλληνες πρόσφυγες που έφτασαν στην Τσεχοσλοβακία ξεπερνούσαν, μαζί με τα παιδιά που είχαν φτάσει νωρίτερα, τις 12.000 και αποτελούσαν τη δεύτερη, μετά την Τασκένδη, πολυπληθέστερη κοινότητα Ελλήνων πολιτικών προσφύγων στο εξωτερικό. Μετά από ένα σύντομο διάστημα που πέρασαν σε καραντίνα οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε περίπου 20 οικισμούς και πόλεις των νομών Γιέσενικ, Κρνοφ και Ζάμπεργκ που βρίσκονται στα σύνορα με την Πολωνία. Από το 1949 αρχίζει ουσιαστικά η μαζική παρουσία Ελλήνων στην Τσεχοσλοβακία, ειδικότερα στην Τσεχία, η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Αγκάθι στις ελληνο-τσεχοσλοβάκικες σχέσεις αποτέλεσαν διάφορες διπλωματικές διενέξεις, παράπλευρες επιπτώσεις του Εμφυλίου, όπως π.χ. ο επαναπατρισμός των αιχμαλώτων του ΔΣΕ που είχαν οδηγηθεί στην Τσεχοσλοβακία κι αρκετοί απ' αυτούς κρατούνταν σε φυλακές ή σε στρατόπεδα εργασίας, ή ο επαναπατρισμός αρκετών δεκάδων παιδιών που οι γονείς τους έμειναν στην Ελλάδα. Μια πρόσκαιρη βελτίωση στις διμερείς σχέσεις εμφανίστηκε το 1954, όταν ξανάρχισε να λειτουργεί η τσεχοσλοβάκινη Πρεσβεία στην Αθήνα. Την ίδια χρονιά επιτράπηκε και ο μαζικός επαναπατρισμός 800 περίπου πολιτικών προσφύγων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν και οι αιχμάλωτοι του ΔΣΕ, καθώς και τα παιδιά που οι συγγενείς τους είχαν παραμείνει στην Ελλάδα. Από την ίδια χρονιά εγκαινιάστηκε εκ νέου η τσεχοσλοβακική συμμετοχή στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Στα μέσα της δεκαετίας του '60 – την περίοδο που στην Ελλάδα κυβερνούσε η Ένωση Κέντρου, σημειώθηκε αναβάθμιση των διπλωματικών σχέσεων των δύο χωρών, οι οποίες δεν διακόπηκαν ούτε την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Παραδόξως την περίοδο της χούντας οι διμερείς εμπορικές ανταλλαγές παρέμειναν σε υψηλό σχετικό επίπεδο, μολονότι σε πολιτικό επίπεδο συνεχίστηκαν οι αντεγκλήσεις με αφορμή την επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα (Απρίλιος 1967) ή την καταστολή της Άνοιξης της Πράγας από τα στρατεύματα του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Αύγουστος 1968).

Οι ελληνο-τσεχοσλοβακικές σχέσεις αναθερμάνθηκαν μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα (Ιούλιος 1974). Σταθμό στις σχέσεις των δύο χωρών αποτέλεσε η επίσκεψη του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Πράγα (1979), η πρώτη επίσκεψη έλληνα πρωθυπουργού στην τσεχοσλοβακική πρωτεύουσα. Ακολούθησε η υπογραφή μιας σειράς συμφωνιών για τη διευκόλυνση της οικονομικής και πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Νέα βελτίωση στο επίπεδο των διμερών σχέσεων καταγράφηκε μετά τη δημιουργία της πρώτης σοσιαλιστικής κυβέρνησης στην Ελλάδα (1981). Επί κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ αναγνωρίστηκε η Εθνική Αντίσταση και αποδόθηκε η ελληνική ιθαγένεια στους περισσότερους πολιτικούς πρόσφυγες (από τον επαναπατρισμό εξαιρέθηκαν οι «μη Έλληνες το γένος», δηλ. οι Σλαβομακεδόνες), οι οποίοι από το 1975 είχαν αρχίσει να επαναπατρίζονται στην Ελλάδα. Τη διαδικασία επαναπατριsmού διευκόλυνε η συμφωνία που υπέγραψε το 1985 ο σοσιαλιστής πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου με την τσεχοσλοβακική κυβέρνηση. Βάσει αυτής της συμφωνίας διευθετούνταν, μεταξύ άλλων, τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα των προσφύγων, αφού η τσεχοσλοβακική πλευρά κατέβαλε στο ελληνικό Δημόσιο ποσό της τάξης των 24 εκατ. αμερικανικών δολαρίων, προκειμένου να συνταξιοδοτηθούν οι πρόσφυγες. Συνολικά οι πρόσφυγες που επαναπατρίστηκαν στην Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του '70 έως το τέλος της δεκαετίας του '80 υπολογίζονται σε 10.000 άτομα. Στην Τσεχοσλοβακία παρέμειναν περίπου τέσσερις χιλιάδες άτομα, οι περισσότεροι εκ των οποίων ζουν σε μικτές οικογένειες.

Η βελτίωση των διμερών σχέσεων οδήγησε σε μια πρωτοφανή ανάπτυξη των Ελληνικών Γραμμάτων στην Τσεχοσλοβακία. Μεταξύ αυτών που πρωταγωνίστησαν στον τομέα αυτό συμπεριλαμβάνονται ο καθηγητής αρχαιολογίας Γιαν Μπούζεκ, οι βυζαντινολόγοι Μποχουμίλα Ζαστιέροβα, η Βιέρα Χρόχοβα, ο Μίλαν Λόος και ο Βλαντιμίρ Βαβρζίνεκ. Στον τομέα της κλασικής φιλολογίας το ζεύγος Αντονίν και Ντάγκμαρ Μπαρτόνιεκ, οι ιστορικοί της αρχαίας Ελλάδας Πάβελ Ολίβα και Ράντισλαβ Χόσεκ, ενώ σημαντική για τη γνωριμία της ιστορίας της Νεώτερης Ελλάδας υπήρξε η συνεισφορά του βαλκανολόγου Πάβελ Χράντετσνι (1938-2006), ο οποίος επικεφαλής συγγραφικής ομάδας εξέδωσε την «*Ιστορία της Ελλάδας*», που αποτελεί μια αξιόπιστη αναδρομή στην ιστορία του ελλαδικού χώρου από την προϊστορική εποχή μέχρι σήμερα.

Καθοριστικό ρόλο στην καθιέρωση της διδασκαλίας των Νέων Ελληνικών στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πράγας διαδραμάτισε η πανεπιστημιακός Ρούζενα Ντοστάλοβα, η οποία στελέχωσε από την πρώτη στιγμή την έδρα της νεοελληνικής γλώσσας, δίπλα στον πρώτο υφηγητή Δημήτρη Παπά και τον Θεόδωρο Νεδέλκο στη συνέχεια. Η κ. Ντοστάλοβα πρωτοστάτησε και στην ίδρυση Τμήματος Νέων Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο Μάσαρुक του Μπρνο, λίγο μετά το πρόσκαιρο κλείσιμο του Τμήματος στην Πράγα (1994). Χρειάστηκαν να περάσουν 15 χρόνια προκειμένου να ανατεθεί σε λειτουργία το Τμήμα των Νέων Ελληνικών στην Πράγα με κύριο στυλοβάτη και πάλι την κ. Ντοστάλοβα, η οποία κατά τη διάρκεια της πανεπιστημιακής της καριέρας μετέφρασε στα τσεχικά σημαντικά έργα της βυζαντινής και νεοελληνικής λογοτεχνίας. Για την προσφορά της αυτή η κ. Ντοστάλοβα τιμήθηκε το 2011 από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας με το παράσημο του Τάγματος του Φοίνικα.

Αντίστοιχη συνεισφορά στη διάδοση των τσεχικών γραμμάτων στην Ελλάδα είχε ο τσεχικός καταγωγής Κάρολος Τσίζεκ (1922-2013), ο οποίος από το 1929 έζησε στη Θεσσαλονίκη. Ο Τσίζεκ, μετέφρασε στα ελληνικά έναν μεγάλο αριθμό ποιημάτων μεγάλων Τσέχων και Σλοβάκων ποιητών (Σάϊφερτ, Σκάτσελ, Βόλκερ, Μπέζρουτς, Γκάμπορ κ.α.). Τη δεκαετία του '60 ο τιμημένος Έλληνας ποιητής Γιάννης Ρίτσος επισκέφτηκε αρκετές φορές την Τσεχοσλοβακία μεταφράζοντας μάλιστα μια

εκτενή «Ανθολογία τσεχικής και σλοβακικής ποίησης». Η σχετική Ανθολογία δυστυχώς δεν πρόλαβε να κυκλοφορήσει διότι κατασχέθηκε από όργανα της χούντας και οδηγήθηκε σε πολτοποίηση.

Μετά την αλλαγή καθεστώτος στην Τσεχοσλοβακία (1989) και το «βελούδινο διαζύγιο» του 1992 με το οποίο η χώρα διασπάστηκε σε Τσεχία και Σλοβακία διαμορφώθηκαν νέα δεδομένα στις σχέσεις της Ελλάδας με τις δύο χώρες. Τα σημαντικότερο από αυτά ήταν η έναρξη ενός μαζικού κύματος τουρισμού μετά την αμοιβαία κατάργηση των θεωρήσεων (1991), από τα τουριστικά γραφεία ορισμένων πρώην πολιτικών προσφύγων αλλά και από την επιθυμία των Τσέχων και Σλοβάκων να γνωρίσουν από κοντά τα μνημεία και τα θέρετρα της Ελλάδας. Από το 2000 και μετά η Ελλάδα κατατάσσεται στην τέταρτη θέση σε ότι αφορά τις προτιμήσεις των Τσέχων τουριστών, καθώς χρόνο περί τις 400.000 Τσέχοι τουρίστες επιλέγουν να περάσουν τις διακοπές τους σε ελληνικά θέρετρα. Μεταξύ των αγαπημένων προορισμών των Τσέχων στην Ελλάδα συγκαταλέγονται παραδοσιακά οι παραλίες της Κατερίνης και της Χαλκιδικής, τα Ιόνια νησιά, η Κρήτη, η Ρόδος και άλλα νησιά του Αιγαίου. Αντίστοιχα την τελευταία δεκαετία σε ιδιαίτερα δημοφιλή προορισμό για τους Έλληνες τουρίστες αναδείχτηκε η Πράγα, όπως και τα τσεχικά θέρετρα Κάρλοβου Βάρου και Τσέσκου Κρούμλοβ. Υπολογίζεται ότι περίπου 70 έως 80.000 Έλληνες τουρίστες επισκέπτονται ετησίως την Τσεχία, ιδιαίτερα την περίοδο των Χριστουγέννων ή του Πάσχα. Η διαφορά που καταγράφεται στο «τουριστικό ισοζύγιο» των δύο χωρών βοηθάει την Ελλάδα να εξισορροπήσει το έλλειμμα που καταγράφεται στις διμερείς εμπορικές ανταλλαγές, καθώς οι τσεχικές εξαγωγές στην Ελλάδα είναι τριπλάσιες σε όγκο από τις αντίστοιχες ελληνικές εξαγωγές στην Τσεχία.

Στο ευρωπαϊκό επίπεδο Ελλάδα και Τσεχία βρέθηκαν να συμμετέχουν στους ίδιους οργανισμούς, ιδίως μετά την ένταξη της Τσεχίας στο NATO (1999) και την ΕΕ (2004), μάλιστα η συμφωνία για την ένταξη της Τσεχίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπογράφηκε από τον Τσέχο Πρόεδρο Βάτσλαβ Κλάους στην Αθήνα, στο Ζάππειο Μέγαρο, κατά τη διάρκεια της ελληνικής Προεδρίας στην ΕΕ (Απρίλιος 2003). Πύκνωσαν οι διμερείς επαφές μεταξύ των ανωτάτων πολιτικών και πολιτειακών παραγόντων. Σταθερή γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ των δύο λαών αποτελεί η παρουσία σχεδόν τεσσάρων Ελλήνων στην Τσεχία και η παρουσία χιλιάδων επαναπατρισμένων προσφύγων από την Τσεχοσλοβακία στην Ελλάδα. Οι Έλληνες της Τσεχίας είναι οργανωμένοι σε έντεκα κοινότητες που δραστηριοποιούνται κυρίως στα παραδοσιακά ισχυρά κέντρα του προσφυγικού ελληνισμού (Κρνοφ, Οστράβα, Σούμπερκ), επίσης στο Μπρνο και στην Πράγα.

Σε μεγάλο βαθμό στην αλληλογνωριμία των δύο λαών συμβάλουν με το έργο τους και εξέχοντες συγγραφείς και άλλοι καλλιτέχνες που φροντίζουν να μεταδίδουν στοιχεία του πολιτισμού τους ενός λαού στον άλλο. Μεταξύ αυτών αναμφίβολα συγκαταλέγονται οι ελληνικής καταγωγής τραγουδίστριες Μάρθα και Τένα Ελευθεριάδου, ο σκηνοθέτης Γιώργος Αγαθονικιάδης που με σειρά ντοκιμαντέρ αλλά και δύο ταινίες μεγάλου μήκους αναφέρεται στην ελληνική παρουσία στην Τσεχία. Από τις μεταφράσεις που έχουν κυκλοφορήσει τελευταία ξεχωρίζουν οι ποιητικές ανθολογίες του Καβάφη, του Ελύτη και του Σεφέρη που μεταφράστηκαν από την κ. Ντοστάλοβα, καθώς και μεταφράσεις αντιπροσωπευτικών έργων των ελλήνων συγγραφέων Παύλου Μάτση, Δημήτρη Νόλλα και Λιλής Ζωγράφου στην τσεχική γλώσσα, όπως και των Τσέχων συγγραφέων Μπόχουμιλ Χράμπαλ, Πάβελ Κόχοουτ, Ιβάν Κλίμα, Ότα Πάβελ, Αλένα Μορντστάινοβα και Κατερζίνα Τούτσκοβα στα ελληνικά.

Σχετική βιβλιογραφία στην τσεχική γλώσσα:

HRADEČNÝ, P. a kol.: *Dějiny Řecka*, Praha: Lidové noviny, 2. vyd., 2007, 2009, s. 645-671.

HRADEČNÝ, P. - TSIVOS, K.: *Česko-řecké vztahy*, in: Hladký, L. a kol.: *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2010, s. 263-274.

HRADEČNÝ, P. - TSIVOS, K.: *Česko-kyperské vztahy*, in: Hladký, L. a kol.: *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2010, s. 275-279.